

DİN EĞİTİMİNİN HEDEFLERİ The Objectives of the Religion Education

Cemil ORUÇ

Harput Hamdi Başaran Kur'an Kursu, Eğitimci

e-posta: cemiloruc@hotmail.com

Abstract: The problems that modern societies face today are many; some are due to natural disasters like earthquakes and floods; others are manmade ones like wars and conflicts; some have physical affects, and others have moral and spiritual implications. There are many problems we have to overcome. If these problems are not tackled effectively, they will soon turn to be threats for us all. We believe that one of the most effective steps to solve such problems is to establish ways for strong religion education. Such an education will not only help to educate the human being, but also contribute to develop the societies and cultures. From the beginning dates, Islam religion that developed an education understanding determined some objectives for human beings. These are the secular objectives and the afterdeath

Key Words: Religion education, human being, Islam, goodness

Giriş

Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme süreci olarak tanımlanan eğitim,¹ bireyin davranışlarının şekillenmesi ve olgunlaşmasında hayati bir rol oynar. İnsanın bütün kuvvet ve kabiliyetlerini gerek kendi ve gerekse de bütün insanlığın saadetine götürecek bir tarzda yetiştirmek² bir eğitim faaliyetidir. Bu faaliyetin İslam kültüründeki karşılığı, terbiyedir.

Terbiye, artmak ve çoğalmak manasında olup, bir cemiyette yetişmiş neslin henüz yeni yetişmeye başlayan nesle, fikir ve hislerini vermesi olarak tanımlanır.³ Kişi dünyaya hiçbir şey bilmez olarak gelir. Bu nedenle hayatta

¹ Ertürk, Selahattin, *Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara 1997, s. 12.

² M. Satı', *Fenni Terbiye*, İstanbul 1327, s. 15.

³ Gökalp, Ziya, *Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri*, Meb. Yay., İst., 1974, s. 321. Terbiye 'rab' kökünden gelen Arapça bir kavramdır. Rab, efendi, sahip anlamlarında kullanılır. Rab aynı zamanda Allah'ın en çok kullanılan isimlerinden biridir. İnsanlar için

kendisi için gerekli olan bilgileri sonradan öğrenir. İnsanın yaratılışında sahip olduğu birtakım temayülleri ahenkli bir biçimde geliştirmesi ve şekillendirmesi gerekir. İnsan, aynı zamanda sosyal bir varlık olmasından ötürü, başkaları ile münasebetlerini düzenli bir şekilde sağlayacak olan sosyal değerleri de öğrenmek zorundadır. İşte terbiye bu faaliyetlerin tümüdür.⁴ Bu, tekyönlü bir süreç olmayıp, kişinin bütün fikir, düşünce ve davranışlarını kapsayan uzun soluklu bir aşamadır.

Abdullah Draz, terbiyenin insan hayatındaki kapsayıcı ve kuşatıcı rolünü şöyle açıklar: “Mükemmel insani terbiye, insanın bütün meleke ve eğilimlerini içermektedir. Bedenin geliştirilmesi ve sağlığın korunması, bedeni terbiyedir; dilin güçlendirilmesi ve anlatımın iyileştirilmesi edebi terbiyedir; insan aklının eğitilerek fikirlerinin ve hükümlerinin sağlamaştırılması akli bir terbiyedir; insanın doğru ve faydalı bilgilerle beslenmesi ilmi terbiyedir; insana hayatı kazanma yollarının öğretilmesi, mesleki terbiyedir; şuuru, kâinatın güzellikleri karşısında uyandırmak ve kişiye bu güzellikleri ifade etmede yardımcı olmak, sanat terbiyesidir; insana içinde yaşadığı toplumun haklarını, orada gerekli kanun ve mevzuatı öğretmek, içtimai ve vatani terbiyedir; onun ufkunu evrensel kardeşlik bilinciyle geliştirmek, insani terbiyedir; fiillerini devamlı olarak doğruya yönlendirmek, buna bağlı olarak güzel, ahlâkî alışkanlıklar ve köklü güzel huylar oluşturmak, ahlâkî terbiyedir; ruh ile bir hamle yapıp, en yüce ufuklara yükselmek, dini terbiyedir.”⁵

İlk dönemlerde geniş bir kullanım alanına sahip olan terbiye kavramı yerine, son dönemlerde eğitim kavramı önem kazanmıştır. Eğitim, bir plan ve hedefe göre insanın yetiştirilmesi, ruh ve beden sağlığının korunarak geliştirilmesi için yapılan bütün çalışmalarır.⁶

İnsanın her türlü dini telkini almaya müsait oluşu ve fitraten buna kabiliyetli olduğu düşünülürse dini bilgi, çocuğun ihtiyaç duyduğu asıl bilgi olarak kabul edilir. Çünkü her çocuk, bu bilgileri almaya uygun bir şekilde doğarak hayata atılır. Çocuğa sunulan dinî yaşantı, çok farklı bir uygulama değil, çocuğun kendi formatında var olan inanın hatırlatılmasıdır.

İslam dinine göre insan, ilk yaratılışıyla, tertemiz bir fitrat üzeredir. Dış tesirlerden tamamen uzak, yaratıcının kendisine verdiği mükemmel bir

kullanıldığında terbiye; insanın Allah'ın vekili olarak bu işi üzerine alması, yani insanın insanı terbiye etmek üzere faaliyetlerde bulunması demektir. Terbiye olmak kendiliğinden, yaratılıştan sahip olunan değil, yetiştirilme sonucu kazanılan bir durumdur. İnsan terbiye olmaya müsait bir yaratılıştadır, fakat terbiye edilmeye ihtiyacı vardır. Terbiye, insanı içinde bulunduğu daha aşağı bir durumdan daha üstün bir duruma, bir seviyeden veya seviyesizlikten üstün bir seviyeye ulaştırma çabasıdır. Bkz., Bilgin, Beyza, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Gün Yay., Ankara 1998, s. 7.

⁴ Bayraktar M. Faruk, *Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri*, İfav. İstanbul, s. 5.

⁵ Draz, M. Abdullah, “Ahlak ile Eğitimin Alakası”, (çev. H. Emin Sert), *FÜİFD*, Elazığ, 1997, S. II, 114; Aynı değerlendirmeler için bkz., Zernuci, Burhaneddin, *Ta'limu'l-Müteallimin*, Sahaflar, İst., 1995, 3; Akseki, A. Hamdi, *İslam Dini*, Ankara, 1983, 233;

⁶ Çamdibi, *İnsan ve Hayat*, s. 21

Draz, agm., 113.

özellikle dünyaya gelir. Fıtrat, hadisinde⁷ bahsedildiği gibi kişi, dış etki ve tesirlerin de yönlendirmesiyle hayatını şekillendirir. Fıtrat terimi, bu bağlamda, insanın doğru ile yanlış; gerçek ile sahte arasında ayırım yapabilmesine, böylece Yüce Allah'ın varlığını ve birliğini kavramasına imkân veren doğuştan edindiği sezgisel yeteneği ifade etmektedir.⁸ Bu yetenek, sosyalleşme esnasında ya daha iyi bir şekilde desteklenerek geliştirilmekte veya köreltilmektedir. Bu anlamda toplumsallaşmanın ilk basamağı olan aileye hayati bir görev düşmektedir. Din eğitimi, çocuğun doğuştan getirmiş olduğu bu üstün yeteneğinin, fark edilerek desteklenmesi ve daha da geliştirilmesi çabasıdır.

A. Eğitimin İlk Adımı: Aile

Aile, çocuğa ilk dini bilgilerin verildiği kurum olmasının yanında, çocuk açısından hem ruhsal, hem zihinsel, hem de sosyal yönden oldukça önem taşımaktadır.⁹ İslam kültüründe çocuk, anne babaya verilmiş, ilâhî bir emanettir. Her türlü davranışı almaya hazır masum bir dünyası vardır. İyiye, güzele ve doğruya yönelmek özellikle aileye düşmektedir. Çocuğun, ileriki hayatında mutlu olması, bu yollarla aldığı eğitime bağlıdır.¹⁰ Bu eğitimin en önemli dönemi, hayatın ilk yıllarıdır. Bu yaşlarda çocuğun dünyası tam gelişmemiş ve fiziksel karakteri tam olgunlaşmamıştır. Gerginlik içerisindedir ve uyumda zorlanır. Kararsız davranışlara sahiptir.¹¹ İşte din eğitimi, bu dönemde başlamalı ve çocuğun ruh dünyası şekillenmelidir. Çocuğu, henüz konuşmaya başlamadan önce ibadet ve dini törenlere götürmek gerekmektedir.¹²

Bilgi ve zekâ düzeylerinin gelişmesiyle çocuklar, daha düzgün ve anlamlı bir yapıda, kişisel ve sosyal ilişki kurarlar.¹³ Bunu din eğitimi açısından çocuğun zihninde bazı sembollerini oluşturma dönemi olarak görmek gerekir. Çocuğa anlatılacak dini hikâyeler, bu sembollerin oluşmasında tartışılmaz bir etkiye sahiptir.

⁷ “Her doğan, mutlak (Allah'ın kendisine verdiği temiz) yaratılış/fitrat üzere doğar. Sonunda anne ve babası, onu Yahudi, Hıristiyan veya Mecusi yapar”, Buhari, *Cenâiz*, 680.

⁸ Esed, *Tefsir-Meal*, (çev. Ahmet Ertürk, İşaret Yay., İst., 2002, s. 826.

⁹ Ay, M. Emin, *İdeal Din Eğitimi*, Bilge Yay., İstanbul 2001, 14.

¹⁰ Gazali, Ebu Hamit, *İhya-ü Ulumi'd-Din*, (çev. Fikri Yavuz), Hikmet Yay., İstanbul trs., II, 75.

¹¹ Yıldırım, Bilal, “Çocuğun Şahsiyet Gelişiminde Ailenin Yeri ve Önemi Üzerine Bir İnceleme”, *FÜİFD*, Elazığ, 1997, S. 2, s. 134.

¹² Holm, Nils, *Din Psikolojisine Giriş*, (çev. Abdülkerim Bahadır), İnsan Yay., İst., 2004, s. 89.

¹³ Yavuzer, Haluk, *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Yay., İst., 1994, 111-116.

Dinî hikâyelerde, iyi-kötü, haklı-haksız, dürüst-yalancı, alçakgönüllü-kibirli karakterler sürekli mücadele halindedir.¹⁴ Çocuğun hayatının ileriki yıllarında bizzat yaşayacağı mücadeleyi, bu yaşlarda ve ideal insanların anlatımıyla zihnine yerleştirmesi, hayatının geleceğine yönelik bazı ipuçları verir. İyi ve kötü, din için artık günah ve sevap kavramlarının bazı anlamlar ifade ettiği yeni bir döneme girilmiş olur. Bu dönemde, dini hikâyelerin yanı sıra, görme duyusuna hitap eden görüntülü ve sesli materyaller kullanılır. Özellikle, fazilet, ahlâk ve davranışta örnek olan Peygamberin ve din büyüklerinin hayat hikâyelerinin anlatıldığı çizgi filmlerin çocuk için önemi çok büyüktür.

Dokuz yaşlarına doğru çocuk soyut düşünme yeteneğini kazanmaya başlar. Artık olayların, varlıkların, evrenin neden ve niçinleri çocuğun merak konusudur. Hayaller, sınır tanımaz bir şekilde devam eder. Çocuk, kendisi için model aramaya başlar.¹⁵ Dini açıdan bir geçiş dönemindedir. Bazı şüphe tohumları bu dönemde filizlenmeye başlar. Aile, bu şüphenin başlamasına ne engel olmalı, ne de teşvik etmelidir. Daha ziyade, çocukların kendi sorunlarının mantıksal uzantılarını anlamalarına yardımcı olunmalıdır. Şüphe etme ve sorgulama, ergenliğin kilometre taşı olan dini kimliğin gelişmesine, iyi bir yol açabilir.¹⁶ Çocuğun genellikle anne babayı model edindiği düşünüldüğünde, ailenin dinî prensipleri yaşama düzeyi, çocuğu önemli ölçüde etkilemektedir.

B. Din Eğitiminin Hedefleri

İslam'da dini eğitim, her yaşın kendisine göre karakteristik özellikleriyle orantılı olarak ve bilinçli bir şekilde verilmektedir. İslami Eğitim, kısa ve uzun vadede bazı hedefler belirlemiştir. Bunlar, insandaki gizil güçleri ortaya çıkarma, ihtiyaçları giderme, tevhidi yerleştirme, ahlaki bir hayat kazandırma ve ahiret mutluluğudur.¹⁷ Bu eğitimin nihai gayesi, iyi insan yetiştirmektir.¹⁸ Hareket noktası gerçeklik; varış noktası, yani gayesi ise idealleridir. İslamın eğitim ilkeleri, gerçeklerden ideallere yürüyen ve böylece hayatı sürdürerek, yükselişi hazırlayan şümüllü bir sistem oluşturmaktadır. Temeli ise sevgi, şefkat, merhamet, doğruluk, iyilik ve iyimserliktir.¹⁹ Bünyesi hastalıklı toplumlarda ileriye dönük gelişme ve atılımlar beklemek mümkün değildir. Bu noktada eğitim, her alanda yetişmiş, deneyimli ve erdemli nesiller yetiştirme gayretinde olmalıdır.

¹⁴ Kanad, H. Fikret, *Ailede Çocuk Terbiyesi*, Meb. Basımevi, İstanbul 1976, s.68; Bilgin, Beyza, "Ahlak Terbiyesinde Dini Hikayeler", *Din Eğitimi Araştırmalar Dergisi*, İst., 1994, S. I, 51

¹⁵ Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, 119-120.

¹⁶ Aydın, A. Rıza, *Birey ve Din*, İnsan Yay., İstanbul 2004, s. 115.

¹⁷ Bkz., Bayraklı, Bayraktar, *İslamda Eğitim*, Bayraklı Yay., İstanbul 2002, s.287-307.

¹⁸ Çam, Ömer, "Din, Dil, Kültür ve Eğitim", *Din Eğitimi Araştırmalar Dergisi*, İst., 1994, S.1, 29.

¹⁹ Çam, agm., 31.

Doğruluk, dürüstlük, istikrar, düzen tertip, kararlılık, düşünce ve davranışlar arasında uyum gibi birçok anlama gelen istikamet prensibi, eğitimde temel ilke olmalıdır.²⁰ Geniş bir yelpazede ele alabileceğimiz eğitim kavramı, özellikle de dini anlamda bir bütünlük ve istikrar gerektirmektedir.

Nihai hedefini, kişisel bütünlüğe sahip iyi insanlar yetiştirmek olarak özetleyebileceğimiz din eğitimi, çocuk konuşmaya başlamadan önce, sistematik bir şekilde sunulmalıdır. Yetişkinlere göre, çocuğun zihin dünyası ve olaylara bakış açısı değişeceğinden, çocuğa sunulan eğitimin yapısı da değiştirilmelidir. İstikrarlı ve devamlı bir metotla çocuğun dinsel kişiliği doğduğu hal/fitrat üzere devam ettirilmelidir.

İdeal anlamda yetiştirilen bir çocuk, on iki yaş ve sonrası karmaşık dönemi en az kayıpla atlatacak ve gerçek dinsel kimliğini kazanacaktır. Arzulanan bir din eğitiminin temelleri de doğumdan itibaren atılmış ve sarsılmaz bir hal almış olacaktır.

Din eğitimi gerek zihniyet yönünden, gerekse de psikolojik ve ahlâkî yönden kendi içerisinde tutarlı ve dengeli bütünleşmiş bir kişiliğin oluşmasında önemli bir etkiye sahiptir.²¹ Cemiyette, kendini tanıyan bireylerin yetişmesi, gelişme ve ilerleme açısından büyük bir güçtür. Kişinin, kendisiyle, düşünce ve duygularıyla ilişki kurması, kendinde olup biten duygusal ve düşünsel süreçlerle ilgili bir anlayışa kavuşması, kendini tanımada devamlı bir süreç ifade etmektedir.²² Kendini tanıyan ve bireysel bütünlüğe sahip insanların, çevresel faktörlere rağmen mutsuz olmaları düşünülemez.

İnsan, biri duyularla gözlenebilen beden, diğeri de akıl ile idrak edilen ruhtan müteşekkil bir bütünlük içerir.²³ Eğitimdeki asıl hedef, ruhla beden arasındaki dengenin korunmasıdır.²⁴ İnsan, hem maddi hem de manevi bir eğilim göstererek kendi iradesini kullanır. Bu sebeple ilahi sorumluluk almış ve hayat denen uygulama alanına girmiştir. Hem yükselme ve başarıya, hem de alçalma ve başarısızlığa doğru bir yol haritası kendisine gösterilmiştir. İnsan, alçaldıkça kişiliği “emmare”ye, yükseldikçe “levvame, mülhime ve mutmaine”ye dönüşür. Bundan dolayıdır ki insanoğlu, bazen en acımasız bir zalim, bazen ise her yönüyle mükemmel, erdemli ve ahlaklı bir örnek olarak hayatını sürdürmektedir.

Âlemde var olan eşyanın, ruhani ve maddi bütün özelliklerini ihtiva eden insan, âlemde var olan her şeye bir yönüyle benzemektedir.²⁵ İslami eğitim bütün bu yönleri dikkate alarak insanın kendisine ve topluma faydalı bir birey olmasını hedefler.

²⁰ Başkurt, İrfan, *Din Eğitiminde Adalet Ölçü Denge*, İşaret Yay., İst., 2000, s. 302.

²¹ Sert, *Kur'an'da İnsan Tipleri ve Davranışları*, Bilge Yay., İstanbul 2004, s. 164.

²² Cüceloğlu, Doğan, *Yeniden İnsan İnsana*, Remzi Yay., İst., 1997, s. 94.

²³ Çamdibi, H. Mahmut, *Din Eğitiminde İnsan ve Hayat*, Çamlıca Yay., İstanbul 2003, s. 11.

²⁴ Ülken, H. Ziya, *Eğitim Felsefesi*, Ülken Yay., İstanbul 2001, s. 13.

²⁵ Bkz. İsfehani, *Tafsili'n-Neş'eteyn ve Tahsilu's-Saadeteyn*, (çev. L. Doğan), İstanbul 1974, s. 53-53.

Zararlı duyguların zararsız bir hale getirilmesi ve faydalı olanların ise geliştirilmesi gerekir. “Bu yönüyle eğitim, bir demircinin yaptığı işleme benzetilir; demirci, demirden kazma yaparken, onu ateşte kızdırır. Örsle onu şekillendirir. Suya koyarak tekrar kızdırır ve tekrar şekillendirir. Amacı, kazmanın sertleşmesi ve toprağı kazarken olumsuzluklardan etkilenmemesini sağlamaktır. Kazmanın iş görebilmesi için demircinin etkisine ihtiyacı vardır.”²⁶ Bundan dolayı, doğumundan itibaren her insanın mutlaka bir eğitimci ve rehber ihtiyacı vardır. Kendi haline bırakılmış, zamanında budanmamış, bakımı yapılmamış ve sulanmamış bir ağacın kuruması gibi, bir eğitimci ve rehberden yoksun insanın da insanlığını yitirmesi muhtemeldir.

Genelde eğitim, kişiyi hazır bilginin pasif bir alıcısı olmaktan çıkararak, onu devamlı surette yeni problemleri çözecek aktif bir duruma getirir.²⁷ Özelde din eğitimi, İslam dini esaslarına uygun olarak insan fikrinin gelişmesi, davranış ve duygularının tanzimi, fikir ve düşüncede, söz ve fiilde, usul ve nizamda doğru yolu gösterme, dünya ve ahirette mesut olacak iyi insanı yetiştirme sanatıdır.²⁸ Bu bağlamda İslam eğitiminin hem dünya hayatına yönelik kısa vadeli, hem de ebedi hayata ait uzun vadeli amaçları söz konusudur. Bunlar birbirini tamamlayan bir zincirin halkaları gibidir ve her biri büyük öneme sahiptir. Şimdi bu hedefleri kısaca ele alalım:

1. Din Eğitimi Bir Ahlak Sistemi Kurar

Özünde dini öğretiler taşıyan kültürler ve bunların oluşturduğu felsefe ile dini öğretilerin geniş çapta yer almadığı kültürlerin oluşturduğu felsefenin temel uğraşlarından biri, insana kendini bilmesini hatırlatması ve öğretmesidir. İlk insanın işlediği günahı affettirmesi için, Allah’a karşı bulunduğu itirafta “nefs” kelimesini kullanmış olması, bize o devirde bile insanın kendini tanıdığını ispatlamaya yeterlidir.²⁹

Bir toplumda iyi, güzel ve sevap olan her şeyin tesis edilerek yaygınlaştırılması gerekir. İnsanı olgunlaştıran, Allah’a yaklaştıran ve kendi faydasına olan her şey, her amel, her düşünce ve inanç, iyiliği temsil eder.³⁰ Ahlak, iyiliği temele alırken, din de ahlakı temel almaktadır. “Hiç şüphesiz, sen evrensel bir ahlak üzerindesin.”³¹ buyuran Allah-u Teala, Peygamberimizin(sav) hareket alanını belirlemiştir.

²⁶ Bayraklı, Bayraktar, *İslam'da Eğitim*, Bayraklı Yay., İstanbul 2002, s. 20.

²⁷ Ülken, *Eğitim Felsefesi*, s.10.

²⁸ Bayraktar, M. Faruk, *İslam Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri*, İfav., İstanbul 1987, s. 6.

²⁹ Bayraklı, Bayraktar, *Muhakemeli Eğitim Felsefesi Sistemleri*, İfav., İstanbul 1999, s. 37

³⁰ Bayraklı, Bayraktar, *Kur'an Tefsiri*, Bayraklı Yay., İstanbul 2005, III, s. 126.

³¹ Kalem, 68/4.

Kendisinin de bir eğitimci olduğunu belirten Peygamberimiz(sav), “Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim.”³² düsturuyla, eğitim anlayışının temel noktalarından birini de belirtmiştir. Bu gerçekten hareket eden bir eğitim anlayışı, ideal bir toplumun oluşmasında kilit rol oynar.

Görüldüğü gibi din, bir ahlak sistemi kurma konusunda temel bir rol oynar. İnsanın yeryüzüne geliş amacı, ‘ahlâka dayalı bir sosyal düzen kurma’ olarak düşünüldüğünde, dini bir hayatı kendisine hedef olarak belirleyen insanın başarısız ve mutlu olması düşünülemez.

2. Din Eğitimi Kişiyi Kendisini Tanıtır

Bir eğitim sisteminin başarılı olabilmesi, hedef kitle olan bireylerin kendilerini ne derece tanıdığıyla doğru orantılıdır. Çünkü kendi varlığını, kendisinde bulunan olağanüstülükleri ve bunların eşsizliğini bilmeyen insanların bir düşünce ve davranış değişikliği sürecine girmeleri düşünülemez. İnsan kendisini bildiği sürece bir varlık gösterebilir. “Kendini ve kimliğini tanımayıp inkâr eden insan, artık insan değildir. Düşünüp araştıran insan ise, kendinde hem kendi konusunu hem de kendisinin bilgisini bulur.”³³

İslam ve Allah’a teslimiyet her alanda, en doğru bilgilere ulaşmanın adıdır. İslam’ın bütün kuralları, iman, ibadet ve ahlak esasları sayesinde, dünyayı düzenlemeyi olup kendimizi doğru anlamayı gerekli kılar.³⁴

Kendisini doğru tanıyan ve kendi gerçeğini anlayan bir insan, yaratılışında var olan ve kuvve halinden fiile dönüşecek gizli bir potansiyeli bulur. Çünkü başlangıçta insanın akıl varlığı, çakmak taşında ateşin bulunması gibi, gizli güç halinde bulunmaktadır.³⁵ Bu gücün, ateşin açığa çıkabilmesi için, bir hareket gereklidir. Din eğitimi, kişinin kendi potansiyelinin farkına vararak, bunu açığa çıkarmasına yardım eder.

3. Din Eğitimi İdeal İnsanı Yetiştirir

İslam, her yönüyle tutarlı, kendisiyle barışık, kendisini bilen ve Yaratıcısını hedef alan, nefsinin değil kalbinin ve aklının sesini dinleyen, kişisel ve manevi ilişkilerini düzene koyan iyi insanı hedefler.

İnsan, doğumundan önce ve hayat sahnesine atıldıktan sonra, çeşitli aşamalardan geçer. Bütün aşamalardan sonra dünyaya gelen çocuk, uzun bir hayat sürecektir. Eğitim, bu şekilde zorunlu olarak dünyaya gelen, hatta uzun süre pasif olarak bu şartların içinde yaşamaya mahkûm olan çocuğun

³² Muvatta, *Hüsnü'l-Hulk*, 1.

³³ Arvasi, *İnsan ve İnsan Ötesi*, s. 8

³⁴ Bkz., Ayhan, Halis, *Din Eğitimi ve Öğretimi*, İfav., İstanbul 1997, s. 16.

³⁵ Bayraklı, *İslam'da Eğitim*, s. 288.

kabiliyetlerini tanımakla ve geliştirmekle karşı karşıyadır.³⁶ İnsanı eğitmenin bir gereği olarak, çocuğun temel gelişim evreleri iyi bir şekilde tespit edilmelidir. İlk dönemlerinde çocuk, kural ve otoriteye sıkı sıkıya bağlı kalırken, ilerleyen yaşlarda, bunları sorgulamaya başlar. İyi olmak, başkalarıyla ilgilenmek, dürüst ve güvenilir olmak ve kurallara uymak, çocukluğun ileri bir safhasıdır. Çocuk, benmerkezcilikten kurtularak, toplum düzenini korumayı ve toplumun refahını düşünmeyi kendisine hedef almaya başlar. Ergenlikten itibaren, toplumun üzerinde bir bakış açısı kazanır.³⁷ Bu gelişim evreleri iyi bir şekilde tahlil edilirse, her dönemin kendi özelliklerine uygun eğitim yöntem ve teknikleri uygulanır. Eğitimin hedefi, insanı basamak basamak ve yavaş yavaş kemale ulaşması için yüceltmektir.³⁸

4. Din Eğitimi Ebedi Mutluluğu Hedefler

İnsanın, dünya hayatı sonunda yok olmayıp tekrar dirileceği ve bütün eylemlerinden sorumlu tutulacağı bir gerçektir. Ölümden sonraki hayatla ilgili olarak birçok Kur'an ayeti mevcuttur.³⁹ Bunların hepsinin ortak teması, dünyadaki eylemlerin tamamının bir karşılık bulacağı ve bazı insanların mutluluğa erişmesine karşılık bazılarının acı bir azaba çarptırılacağıdır.

İslami eğitimin amacı Allah'ın rızasına ulaşmak, ebedi hayatı elde etmek, insandan cehaleti gidermek, dünya ve ahiret hayatını ihya etmektir. Uhrevi mutluluk deyince, sonu olmayan bir hayat, bıkmayan lezzet, kedere dönüşmeyen sevinç, eksilmeyen zenginlik, hiç noksanı olmayan olgunluk ve zillete düşmeyen bir şeref anlaşılır. Bütün bunlar, isteyenin isteği, arzu edenin arzusu olması gerekir.⁴⁰

Sağlıklı bir din eğitimi, iyilikleri, sosyal adalet ve dayanışmayı desteklediği gibi, sosyal rahatsızlık ve bozuklukların da önüne geçer.⁴¹ Kişisel ve sosyal anlamda kendilerini huzurlu ve mutlu gören bireylerin oluşturduğu bir toplum, ideal ve özlenen bir modeldir. Böyle bir değişimin gerçekleşebilmesi için, tek tek bireylerden başlayan bir eğitim gereklidir. Geçici zevklere aldırış etmeden, ebedi olanı ve fitrata/yaradılışa uygun olanı arzularak bazı özgürlüklerden fedakârlık etmeyi öğrenmelidir. İnsan doğasına yerleştirilmiş güdüler, inkâr edilerek ya da görmezden gelinerek değil, uygun bir alana yönlendirilerek, ilahi formata müsait bir duruma getirilmelidir. Eğitilmemiş bir saldırganlık güdüsü, insanı acımasız bir katile dönüştürebilir. Fakat bu güdü, ilahi vahyin ışığında eğitildiğinde, aynı kişi,

³⁶ Ayhan, *Eğitime Giriş*, Damla Yay., İstanbul 1986, s. 251.

³⁷ Geniş Bilgi İçin Bkz., Selçuk, *Ziya, Gelişim ve Öğrenme*, Nobel Yay., Ankara 2003, s. 113-114.

³⁸ Bayraklı, *İman İbadet ve Ahlak Üzerine Sohbetler*, İşaret Yay., İstanbul 2000, s. 32.

³⁹ Yasin, 36/51; Kamer, 54/7; M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, (sad. İsmail Karaçam ve diğ.), Azim Yay., İstanbul trs., VII, s. 348.

⁴⁰ Bkz., Gazzali, *Mizanu'l-Amel*, Mısır, trs., s. 11; Bayraklı, *İslam'da Eğitim*, s. 304.

⁴¹ Ayhan, "Din Eğitimi ve Öğretimi; 21. Yüzyılda Beklentiler", *Dem Yay.*, İstanbul 2004, s. 235.

din ve ahlak yolunda mücadele veren bir kahraman olur. Başboş bırakılan cinsellik güdüsü, zina, öldürücü hastalık ve ahlaki çöküntüye yol açarken, ilahi eğitime tabi tutulan aynı güdü, huzurlu eşlere, mutlu bir yuvaya, ahlaki bir hayata ve ideal bir topluma dönüşür.

5. Din Eğitimi Şahsiyeti Disipline Eder

Din eğitimi, bir nevi şahsiyet terbiyesidir. Bununla kişinin leh ve aleyhinde olan durumlar açık bir şekilde yerleştirilir.⁴² Böylece kişi, kişisel ve sosyal davranışlarında, tutarlı ve disiplinli olmayı öğrenecektir. İnsan dış âleme karşı ne kadar donanımlı olursa olsun, kendisiyle barışık olmadıkça huzurlu olamaz. “Eğitimin temel hedefi, ruh sağlığını geliştirmek yoluyla, bireysel gelişime yardım etmektir. Özellikle çocukluk ve ergenlik yıllarında duygusal gelişimin önem taşıdığı ve ciddi heyecan gerginliklerinin çok yaygın olduğu bilinmektedir.”⁴³ Kritik dönem olarak adlandırılan bu süreç, insanın geleceğini de şekillendirmektedir. İlk çocukluk döneminde, sevgi, bağlılık ve güvenlik duygularının ilahi formlarla tatmini icap eder. Bunun sağlıklı bir şekilde gerçekleşebilmesi için, çocuğa Allah inancının yerleşmesi gerekir.

Çocuk, Allah’a inanmakla kendini güçlenmiş ve O’na yakınlaşmış hissetmektedir. Allah’ın kendisini her zaman koruyacağına ve suçlarını affedeceğine inanmak, kişiye büyük bir rahatlık ve huzur verir. Böylece kişi, hayatı iyi, güzel ve yaşamaya değer bulmakta ve o nispette yaşama gücü artmaktadır.⁴⁴ Kendisinde sürekli bir kontrol sağlandığını hisseden insan, bütün davranışlarında dengeyi ön plana çıkarır. Kendisine has bir kişilik bütünlüğü oluşur. Körü körüne taklitten ziyade öğrenme, anlama ve uygulamaya dayalı aktif bir hayat yaşar.

Kişilik, insanın kendisi ve çevresiyle uyumunu sağlayan, onu diğer insanlardan farklı kılan, insanı özel ve tek yapan tipik özellikleridir.⁴⁵ Bu özelliklerle kişi, hem kendi başına özgün bir birey olacak, hem de toplumla uyumlu bir birliktelik sağlayacaktır. Kişiliği, ilahi yapıya uygun bir şekilde oluşan insan, ahlaki bir sürece girecektir. Böylece musibet ve felaketlere dayanma ve karşı koyma gücü elde edecektir. İlahi yardımı sürekli yanında hisseden insan, bireysel etkinlikleriyle kişiliğini oluşturacak ve asil bir hayat yaşayacaktır.

⁴² Çamdibi, *İnsan ve Hayat*, s. 23.

⁴³ Ayhan, “Din Eğitimi ve Öğretimi; 21. Yüzyıldan Beklentiler”, s. 232

⁴⁴ Yavuz, Kerim, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, Dib. Yay. Ankara 1983, s. 42; bkz., M. Emin Ay, *Çocuklarımıza Allah’ı Nasıl Anlatalım*, Timaş Yay., İstanbul 1998, s. 145.

⁴⁵ Aydın, M. Zeki, *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*, Dem. Yay., İstanbul 2005, s. 16.

6. Din Eğitimi Özdisiplin Sağlar

İnsan, kalıtım yoluyla getirdiği birçok özelliğin yanı sıra, sonradan doğal ve kültürel çevrenin etkisiyle sürekli bir ilerleme sağlar. Sabit ve statik bir yapı, insan doğasına yabancıdır. Bu sebeple, sürekli olarak bir arayış, ümit ve beklenti içerisinde yaşar. Arayışsız bir hayat, insanı basitleştirip monotonlaştırır. Edilgen ve pasif bir zihniyet, huzursuzluk ve mutsuzluğun kaynağı haline gelmektedir.

“İslam dini, yalnız namaz kılmayı ve dua etmeyi değil, çalışmayı da emreder. Yarın ölecek gibi ibadet etmek ve hiç ölmeyecekmiş gibi çalışmak; bilimi sevmek ve ilmi Çin’de bile olsa arayıp bulmak İslam dininin başlıca istekleridir.”⁴⁶

Bütün dinler, bir arayışın sonucu olarak doğmuştur. Cemiyet ve fertlerinin ahlaki yönden çöktüğü, adaletin yerini zulmün aldığı bir sosyal yapıda, tek tek bireylerden başlayan ve çevreye doğru yayılan bir çaba göstermek zorunludur.

SONUÇ

İnsanların dine olan ihtiyaçları devam ettikçe bunun eğitimini de yapmaları bir gerekliliktir. İnsanın var olduğu her yerde dine olan ihtiyaç da var olacak ve dini öğrenmeye de ihtiyaç duyacaktır.

Son ve mükemmel din olan İslam, insan doğasına en uygun ve onun terbiye edilebilirliğine giden bütün kapıları açık bırakan yapısıyla, doğru bir şekilde algılanıp yaşanıldığında kişiye huzur ve mutluluk kaynağı olur.

Eğitimi doğru zamanda ve uygun koşullarda yapılacak din, birçok meselenin çözümünde kilit bir rol oynarken, yanlış ve eksik bir şekilde yapılacak din eğitimi, duraklamanın, hatta geriye gidişin en temel faktörü durumuna gelecektir. İslam, kişisel eğitim anlamında bireylere kısa ve uzun vadede bazı hedefler sunar. Bu hedefler, onun bütün hayatını yönlendiren ve şekillendiren bir yapıdadır. Her şeyden evvel insan, zihinsel ve duygusal anlamda doğumundan itibaren sürekli bir öğrenme içerisinde. Bu öğrenme, olumlu bir sürece yol açabileceği gibi, olumsuz ve yıkıcı bir boyutta da ilerleyebilir.

Bu süreci şekillendirmek, yönlendirmek ve kontrol etmek Allah’ın yardımıyla, doğumuyla beraberinde getirdiği kabiliyetleri yerinde kullanan insanlar tarafından mümkündür.

Dinin bütün disiplinler için vazgeçilmez bir unsur olduğu düşünüldüğünde, onsuz bir hayatın varlığı da düşünülemez. Çünkü insanların bireysel ve toplumsal mutlulukları için, ortak bir ahlak anlayışının oluşturulması gerekir. Ahlakın en güçlü ve vazgeçilmez kaynağı dindir. Bu

⁴⁶ Kanad, H. Fikret, *Pedagoji Tarihi*, Meb. Yay., İstanbul 1948, I, s. 201.

nedenle insan bütün hayatını belirli kurallar çerçevesinde şekillendirmek durumundadır. Bu kuralları oluşturma ve uygulamada ahlaka kaynaklık etmesi bakımından din eğitimi, en önemli yere sahiptir.

